

Juanjo Sanchez Arreseigor

1.- Iraganean zibilizazioen arteko talkak gertatu dira. Zibilizazio bat hedatzen denean, halabeharrez beste batzuekin gatazkak izaten ditu: Grezia Persiaren aurka, Erroma Kartagoren aurka, Islama Bizantzioren aurka, europar kolonialismoa... Hala ere, gauzak gertuagotik begiratzen ditugunean, konplikatzen hasten dira. Ez dute zibilizazioek elkar borrokatzen, estatuek baizik. Eta ezberdintasun kulturalak ez diren arrazoiengatik erabakitzen dute estatuek gerrara joatea. Zibilizazio batek zenbait estatu barne hartzen dituenean, sarritan horiek elkarren artean egiten dute gerra. Greziarrek persiarren aurka borrokatu zuten, baina batik batik beraien artean. Azken berrogeita hamar urteotan gerrara joan diren musulman gehienek beste musulman batzuk izan dituzte aurkari. Zibilizazio bat estatu bakarrak osatzen duenean ere, Txina edo Indian bezala, kultur faktoreak ez dira nahikoak kanpoko gerra bat hasteko edo barneko gerra bat saihesteko. Erromak eta Kartagok semita eta latindarren arteko ezberdintasun kulturalengatik egin ote zuten gerra, ala biek ere Mediterraneoaren hegonia amesten zutelako? Islama erlijio oldarkorra bada, zergatik azpimarratzen du hainbeste inor ez dela musulman bihurtzera behartu behar? Egungo txinatar gobernuak Japoniaren edo Indiaren aurkako gerra hasiko balu, zibilizazio hauen arteko ezberdintasunek izango lukete errua, ala beste arrazoi batzuek, lurraldeak, aberastasunak, boterak, aspaldiko ezinikusiak, beldurrak, edo bameko tentsioak baretzeko asmoak, kasu? Kultur ezberdintasunak faktore izan daitezke, baina askoren arteko bat gehiago, eta ez garrantzitsuena, ezta hurrik eman ere.

Egungo Islamaren kasuan, benetako talka kulturala ez da Mendebaldearen aurkakoa, bere buruaren aurkakoa baizik. Harrokeriengatik eszenatokiaren erdigunean sentitzea gustukoa dugun arren, islamismoaren zenbait ele-

mentuk erakusten diguten etsaitasuna benetako borroka-
ren alboko eragin bat baino ez da. Benetako borroka zibi-
lizazio islamikoaren barnekoa da, erabateko krisi estru-
kturalaren ondorio dena. Hauxe da auziaren gakoa. Ohikoa
da, izan ere, garai batean boteretsuak izandako kulturek,
botere hori galtzen dutenean, egoera berrira egokitze-
ko arazoak izatea. Antzinako distiraren oroitzapen obsesiboa
kontsolagarria izan daiteke gauzak okertzen direnean. Ho-
rrela, une horretako arazoak behin-behinekoak direlako
eta gaindi daitezkeelako itxaropenari eta moralari eusten
zaie. Haatik, nostalgia inperial honek urrezko garai miti-
koranzko ezinezko atzerabide baten lilurarekin pozoint-
zen du gogamena. Aurkako bidea hartzen dutenak, mo-
dernizatzaileak, traidoretzat hartzen dira, batik bat haien
eredua une horretako kultura dominatzailea bada. Kultu-
ra hau, antzinako distiraren inbidiagatik, etsai historikot-
zat eta egungo makalaldiaren eragiletzat jotzen da.

Adibide ona Espainiar Inperioa da, mende batean ze-
har munduko superpotentzia izan zena. 1898ko honda-
mendiaren ondoren, joera nostalgikoak ugaldtu ziren.
Hauen inguruan biltzen ziren indar inmobilitistak, hain
zuzen ere gero eta egoera degradatuagoak ezinbestean au-
rrera begiratzea eskatzen zuenean, aspaldiko loria berpiz-
teko lilurari uko eginez. Errealitatearen onarpena bat-
zuentzat. Errendizioa eta Traizioa bestetzuentzat. Gerra
Zibila ez zen saihestezina, baina muturreraino eramanda-
ko barneko tentsio hauen ondorio logikoa izan zen. Baina
programa modernizatzailea, 1939ko porrot militarra gora-
behera, azkenean garaile izan zen.

Britainiar Inperioa ere erabil daiteke konparaketara-
ko. Haren erorketa ez zen traumatikoa izan, eta inperioak
boteretsua eta eragin handikoa izaten jarraitu zuen. Baina
hala ere inperioaren galerak samintasuna eta erresumina
ekarri zituen, beste herrialdeetan parekorik ez duen mugi-
mendu politiko batean gauzatu zena: euroseptizismoa,
hain zuzen Alderdi Kontserbadorearen alderik eskuinda-
rrenarekin bat datorrena. Baina, azken buruan, Britainia
Handiak honakoak onartzea beste biderik ez dauka: inpe-
rioa behin betiko joan zela, dagoeneko superpotentzia bat

ez direla eta berriro izateko bitartekorik ez dutela, atzoko etsai larriak (espainiarrak, frantsesak, alemanak, irlandarrak) egungo lagun handiak direla, eta horiekin Europako Batasunean integratu beharko duela.

Islamak dilema horri berari egiten dio aurre. Ebazten ez badu desagertu egingo da, beste zibilizazio batzuk desagertu diren legez. Haatik, estatu islamiko batzuek porrot egin arren, beste batzuk garaile izango dira eta gainerakoen lider gisa jokatu dute. Orduan, itxuraz irtenbiderik gabekoak diruditen arazo asko, pixkanaka, gaintitzen hasiko dira: Israelen garaiezintasun militarra, desegonkortasun politikoa, despotismoa, garamen ekonomikoa... Prozesua mingarria izango da; jakina, aldaketa horien aurkako interes asko eta asko daude. Interes horiek —edozein eboluzio modernizatzailearen aurka, eta aldi berean egungo gobernarekin etsita— sustatzen dute integrismoa. Diskurtso integrista hori 1850-1945 aldiko europar diskurtso atzerakoiaren antzekoa da: modemitatearen aurrean tradizioaren gorespina, Jainkoa ordena kontserbatzaile eta autoritario baten bermatzaile gisa, emakumearen eta gutxiengoaren bazterketa, xenofobia, masak erakartzeko demagogia populista, konspirazioaren teoria...

Zibilizazioen arteko talkaren nozioak baditu, dena dela, jarraitzaileak, eta ez naiz Huntington irakasleaz ari, Usama Bin Ladinez baizik. Bere burua Mendebaldearen aurkako Dar al Islam osoaren ordezkariatzat jotzen du hark. Horregatik eraso zuen World Trade Center, etsaiaren herrialde handienaren hiri handieneko monumentorik handiena zelako. Baina nor ordezkutzen du benetan Bin Ladinek? Saudiar dirudun ultrakontserbatzaile, sexista eta xenofobo bat baino ez da. Islamgo toki santuetan iparramerikar tropak egotearen aurkako haren protestak patetikoak dira, Meka eta Medina Itsaso Gorriaren ondoan daudela eta Persiar Golkoko iparramerikar tropak handik 800 km-ra daudela kontuan hartzen badugu. Mendebaldea gorrotatzeko arrazoiak dituzten bi taldeak, irakiarrak eta palestinarrak, ez daude Bin Ladinaren sarean, batik bat saudiarrez, egiptoar batzuek eta txetxeniar, filipinar, pakistandar eta nazioarteko nahas-mahas batez osatua.

Islama ez da Mendebaldearentzako mehatxua. Terrorismoa, ekintzak oso krudel eta ikusgarriak izanda ere, mendeku era bat baino ez da. Ekintza terrorista plan zabalago baten baitan bakarrik da eraginkorra. Plana ekintza bortitzen errepikapen mugagabe batera murrizten bada, higadura gerra batez ari gara; baina halako gerra batean bitarteko gutxien dituenak galtzen du beti, hau da, terroristak. Talde terroristak duen babes herritarrak amaiera atzeratu dezake, baina ez saihestu. Aljeriar integristek dena zeukaten 1992an gerra zibila irabazteko: herritarrek gorrotatutako armada golpista eta zapaltzaile batek indarrez lapurtutako hauteskunde-garaipena. Baina Erabateko Terrorearen estrategiak porrot egin zuen, herritarrek erabaki baitzuten usurpatzaileei baino beldur gehiago zietela integristei. Egiptoar integrismoak ere garaipen militarerako bere aukerak sabotatu zituen, gatazkaren dinamikak herritarrak gobernuaren altzora bultzatu zituen.

2.- Zinez uste dut Islama integrismoarekin ez nahasteko ahalgina egiten duela Mendebaldeak. Bestelakoa da hedabideek integrismo islamikoari buruz hitz egiten dutela eta jendeak bere ondorioak sinplifikatuz ateratzen dituela. Gainera, integristek berebiziko kanpaina egiten dute beren burua benetako Islam bakar gisa aurkezteko, Fedearen Txapeldun gisa. Azken buruan, hedabideek integristak gutxiengoa direla argi uzten dutenean ere, albiste gehiago sortzen dituztenez, espazio mediatiko osoa hartzen dute, eta horrek bere ondorioak ditu.

Erljioak Mundu Islamikoan duen garrantzia ezin da exajeratu. Han laizismoak eragin txikiagoa du, baina bada beste zerbait. Kristautasunak europarren kontzientziak gobernatzen zituenean eta laizismo, ateismo, antikerikalismo eta antzeko fenomenorik ez zegoenean, orduan ere ez zuen erlijioak gizartea egungo Islamean adina bustitzen. Gauza guztiak Islamera eramaten dute. Feministek Korana aipatzen dute emakumearen eskubideen defentsarako. Demokratek aipu batzuk erabiltzen dituzte eta kontserbadoreek beste batzuk. Sadat egiptoar mandatariak Camp Daviden Israelekin bakea sinatu zuenean, justifikazio le-

gez Profetaren garaiko aurrekariak aipatu zituen. Guztia dogmaren inguruan taxutzen da. Gobernari kristau batek bakea edo gerra erabakitzen zuenean, zergei, zuzenbide zibilari, komertzioari edo beste auziren bati buruz legeak ematen zituenean, ez zuen Biblia arakutzen bere erabakia-
rentzako justifikazio bila, eta aurkariak ere ez zuten testu sakratuetara jotzen. Sadatek Korana aipatzen zuen. Kristau batek Egiptok Camp Davideko akordiotik lortzen zituen abantailak aipatuko lituzke, nazioarteko egoera, indarren balantzea...

Horren guztiaren arrazoa Islamaren sorreran bertan daukagu. Muhammad (Mahoma) profetak erlijio bat eta es-tatu bat sortu zituen aldi berean. Kristautasuna, aldiz, es-tatu oso egituratu baten baitan sortu zen: Erromatar Inpe-
rioaren baitan. Areago: Jesukristok erlijioaren eta politika-
ren arteko mugak zedarritu zituen esaldi ezagun batekin: «Zesami Zesarrena, eta Jainkoari Jainkoarena». Islamaren predikazioa, aitzitik, neurri batean arabiar gizarte tradizio-
nalaren krisiari emandako erantzuna izan zen. Gizarte hori gainditzeko klanen edo tribuen esparrua baino zaba-
lago batera jo beharko litzateke: Umma, Fededunen Anai-
tasuna, hasiera-hasieratik fede berria egitasmo politiko bihurtzen zuena. Horren ondorioz, esparru politikoak kutsu erlijioso izugarria izan du gaur egun arte. Giza arra-
zoimenaren autonomiaren nozio laikoa, eguneroko au-
ziak konpontzeko bost minutuero testu sakratuetara jot-
zea saihesten duena, ez da Islamean barneratu, indarrean dagoen pentsamolde sistemaren aurkakoa baita.

- 3.- Esparru politikoa kontrolatu nahi duen edozein erlijio de-
mokrazia eta modernitatearekin bateraezina da, ez Islama bakarrik. Jainkozko bitartekotzaren bidez erbelatutako egiatan oinarritzen da erlijioa, eta, beraz, analisi raziona-
laren gainetik kokatzen da. Eskema hau politikari aplika-
tuz, emaitza ezinbestean zurruna eta autoritarioa da. De-
mokratak izateko ez dugu ateoak izan behar, baina erlijioak zenbait muga onartu behar ditu.

Gobernatzeko printzipio gisa demokrazia onartzea da oinarritzkoena. Jainkoak botere osoz eraentzen du Zeruan,

baina hemen behean, negarrezko haran honetan, giza-kiak nahikoa bakarrik gaude eta nola edo hala moldatu behar dugu. XIX. mendeko katolizismoa demokraziaren aurka zegoen erabat, zalantzarik gabe kondenatzen zuen. Integrisimo islamikoa, judaismo ultraortodoxoa eta iparramerikar eskuin erlijiosoak bat datoz subiranotasuna Jainkoaren —eta ez gizakiarena— dela baieztatzean; beraz, horientzat demokraziaren nozioa bera birao hutsa baino ez da.

Erljioak ez du boterea hartzen saiatu behar. Hau da, hierarkia erlijiosoak ez du kargu politikoak bereganatzen saiatu behar; horixe egin zuten irandar aiatolek, Iraultza Islamikoaren Kontseilua sortu baitzuten, aukeratutako go-bemuaeren ekimen guztiak fiskalizatzeko eskubidea bere eginez. Ez da zilegi ere «fededunen alderdi» bat antolatzea (FIS aljeriarra bezala) gobernuaren jauregian «demokrati-koki» sartzeko, handik inoiz ateratzeko batere asmorik gabe. Italiar Kristau Demokrazia eskema horren alderantzizkoa zen: italiar katolikoak sistema demokratikoan traumarik gabe barneratu ahal izateko tresna izan zen.

Erljioak uko egin behar dio bortxa orori: ezin da estatua erabili arau erlijiosoak inposatzeko tresna legez, ezta beldurrarazte edo agresioetara jo ere. Israelen ultraortodoxoek harriak jaurtitzen dizkiete larunbatetan, atsedean egunean, dabilzan autoei. Saudi Arabian, Islam wahabistaren arauak indarrez inposatzea beste zereginik ez duen polizia erlijiosoak dago, mundu guztiak otoitz egiten duela, barau egiten duela, meskitara joaten dela... ziurtatuz. AEBetan eskuin erlijiosoak bonbak jartzen ditu abortua praktikatzeko den kliniketan.

Erljioak ez du bilatu behar soilik «gutarrentzako» demokrazia bat: gutxiengo ez-musulman garrantzitsuak dituzten herrialde islamikoetan musulmanak bakarrik izan daitezke gobernuburu. Senegalgo Leopold Senghor katolikoa izan zen salbuespen bakarra. Aitzitik, Indiak presidente musulman bat izan zuen, nahiz eta lehen ministroa, benetako gobernaria, beti hindua izan den. Argentinan legez eskatzen zen presidenteak katolikoa izan behar zuela. Libanon kristau maronitek presidentzia gordetzen zu-

ten errolda zaharkitu bati esker. XIX. mendeko Ingalaterran, diputatu izateko edo gobernuan kargurik eduki ahal izateko, eliza anglikanoari leialtasuna zin egin behar zitzaion. Aljerian senarrek beren emazteen ordean eman zezaketen botoa.

Bestalde, estatuak hainbat berme eman behar dizkio erlijioari: ez du esku-hartu behar elizaren izendapenetan, Txinan bezala, non bertako diktadurak bere aldeko apezpiku «aberkoiak» atzamarrez aukeratzen dituen. Ez dizkie ere fededunei arau laikoak indarrez inposatu behar, Turkian bezala, non Mustafa Kemal «Ataturk»-ek alderantzizko talibanismoa inposatu baitzuen, emakumeei beraiek nahi zutenean ere beloa eramatea debekatu. Ez dituzte diskriminatu behar ere, Mexikon bezala, non apaizei kalean sotana eramatea debekatzen baitzitzaien. Gobernuak ezin du ere elizaren adierazpen askatasuna murriztu, ezta ere bere politika justifikatzeko erlijioaren estalkia jantzi, Fedea alderdikieriaz erabiliz.

- 4.- Lehenik eta behin, sinesgaiztasuna, txundidura, izua, gertaeraren basakeriaren ondorioz. Gero, Islamaren eta terroristen artean distantziak ezartzeko saiakera onuragarria. Haatik, «denak basapiztia hutsak dira» pentsatzen du, ez bairik gabe, askok eta askok. Deigarriena, benetan, zera da, oinarizko jarrerak ezer gutxi aldatu direla. Palestinar gatazkak lehen bezala jarraitzen du. Europako Batasunak Israel kritikatzeko jarraitzen du, baina AEBek beren aldetik baldintzarik gabeko babesa ematen diote. Saudi Arabiak ez du txintik ere aldatu bere kultur zorrozkeria. Pakistanek, berak babestutako talibanen ezabapenaren aurrean amore eman behar izan du, baina Afganistan kontrolatzeko ametsari eusten dio. Hasierako tentsio uneetako drakoniari legeen egitasmoak eta salbuespen egoerak zalapartarik gabe artxibatzen ari dira; eta badirudi, talibanen erauztea eta aireportuetako segurtasun neurri zorrotzagoak izan ezean, atentatuak ez dutela ondorio iraunkorrik izango. Ikusiko dugu hala gertatzen den.

Mendebaldearen ekintzarako bitartekoak jendeak usate duena baino mugatuagoak dira. Sadam Hussein bote-

retik kentzea eta irakiar herria blokeotik askatzea posible izango da, eta baita palestinar gatazkari soluzioa bilatzea ere. Baina Islamaren benetako arazoa barnetikoa da eta atzerriko potentzien eskumenetik kanpo dago. Auzia ez da elkarrizketatzea, arazo andana bat ebaztea baizik. Herrialde horiek azpigarapenetik ateratzeko Marshall Plan berri batek ez du ezertarako balioko, baldin eta laguntza horiek lapurtu edo xahutuko ez dituen administrazio zintzo eta eraginkorrik ez badute. Atzerriko kapitalak ez du baliorik bertako kapitalistek beren irabaziak herrialde-tik kanpora atera edo luxuzko eraketetan xahutzen badi-tuzte. Oinarrizko hezkuntza faktore positiboa da (analfabetismoari amaiera jarri behar zaio), baina goi hezkuntzak ez du ezertarako balio lizentziatu, teknikari eta ingeniari berriak tituluak lortu bezain azkar beren herritik joaten badira, bertan lanik ez dagoelako edo kanpoan hobeto ordaintzen dutelako.

Zer egin dezake Mendebaldeak benetan horri dagokionez? Askoz hobea litzateke herrialde horien produktuei merkatua irekitzea dirua aurreratzea baino, baina konkurrentzia berri horrek eragindako sektoreek protesta egingo lukete. Arabiar-israeldar gatazkaren amaiera behartzeak armamentu-gastuak murriztea ekarriko luke, baina beste hainbat gatazkak bere horretan jarraituko lukete eta, beraz, gastu militarra ez litzateke jaitsiko. Arazo nagusia, praktikan, gobernuaren izaera diktatoriala da, eta gizarte egiturak aldatzen ez badira oso zaila izango da demokrazia egonkor bat agertzea. Ia estatu islamiko guztiak despota errukigabeen eskuetan dauden honetan, elkarrizketari buruz hitz egitea, solaskide zein lirakekeen ikusita, asmo on bat baino ez da. Mendebaldeak, bere botere militar, ekonomiko, teknologiko eta guzti, egin dezakeen gauza bakarra hauxe da: traba ez egin, oztopoak ezabatu, agresioak eta estremismoak ekiditen saiatu, probokazioen aurrean ez ikusiarena egin, zenbait kasutan laguntza materiala eskaini, eta itxaron.^o

[Xabier Eizagirrek euskaratua]